

Александар Гаталица
О ВЕЛИКОМ РАТУ – С РАЗЛОГОМ

У ВРЕМЕ КАДА У МНОГИМ (ИСТОРИОГРАФСКИ ОЗБИЉНИМ) ЗЕМЉАМА ЕВРОПЕ ЦВЕТА НЕУТЕМЕЉЕНИ И АМАТЕРСКИ РЕВИЗИОНИЗАМ ИСТОРИЈЕ ПРЕД ВЕЛИКИ РАТ И ЗА ВРЕМЕ ЊЕГА, КЊИГА „СРБИЈА У ВЕЛИКОМ РАДУ 1914-1918“ ДЕЛУЈЕ КАО ПРАВО ОТРЕЖЊЕЊЕ

Ово је књига која нам је била потребна свих ових година; ово је књига која нам је потребна нарочито ове трубулентне 2014. године, када обележавамо сто година од почетка Великог рата. Мира Радојевић и Љубодраг Димић написали су историјску књигу која не претендује да има литерарне квалитете, већ представља добру меру у проналажењу средокраће између аналитичке и синтетичке историографије. Ово у најкраћем значи да се интерпретације никада не издижу изнад мапе докумената и да када се појављују на страницама ове књиге, оне следе као логични наставак једино могућег интерпретативног пута.

Ко год очекује нешто друго, може бити разочаран. Слика историјског света у освит дотад највећег сукоба у историји човечанства у књизи „Србија у Великом рату 1914-1918“ нужно је пунктуализована. Од дана до дана, па и од часа до часа прате се преломни догађаји, као да је неко поставио мноштво документаристичких камера у сва политичка тела која су одлучивала у Београду, Бечу, Петрограду, Берлину, Паризу и Лондону. Ова мрежа испреплетаних помака и информација твори праву модерну информативну мрежу која нам говори само о једном: било је хиљаду начина да се рат спречи, а само један да до њега дође, и баш то се догодило. Но, ако нас нечему учи историја – а то је посредан закључак и ове врло информативне књиге – јесте да је све што се догодило морало да се догоди, ако ни због чега другог стога што се десило.

Аутори прате не само историјске документе, већ и незваничне депеше и накнадно објављене мемоаре и закључују да је постојало тврдо језгро ратоборних генерала и политичара у Бечу и Берлину, те је, када се све силнице саберу, ипак било неизбежно да до Великог рата дође. Да ли то онда треба схватити да смо добили једноставан одговор на питање ко је изазвао рат?

И да, и не. Мира Радојевић и Љубодраг Димић јасно означавају клике које су хтеле рат (гроф Бертхолд и гроф Тиса из Аустроугарске, цар Вилнелм, те новинска пропаганда из Берлина), али јасно указују да ни друштва Другог рајха и Дунавске монархије никако нису била хомогена, те да је било довољно оних који су били утицајни и рат могли спречити, а у томе ипак нису успели...

Шта је, пак, са српском страном? Она у овој књизи никако није оцртана с глоријама које немају историјско покриће. Аутори често цитирају Цона Рида који је дао једну од најтачнијих репортерских слика о Србији 1915. године, те заједно с овим сјајним новинаром, користећи се и бројним драгим изворима, констатују и храброст и малодушност, и снагу и унутрашњи раздор у српској војсци, и непоколебљивост командног кадра, и постојање организација унутар војске које су својеглавим акцијама изазвале сарајевску кризу.

У сваком случају, ово није књига за почетнике у историографији, јер она није писана тако да засени читаоца једнозначним и патриотским закључцима,

већ да га проведе кроз дане у којима се рушила једна Европа да би на њено место ступила друга. Како је изгледао ондашњи живот, тако изгледа и ова књига, те ће она, дакако, бити оспоравана (пошто било какво изношење закључака неминовно одваја битао од небитног и тачно од нетачног), али ће тешко бити оспорена, јер би за то било потребно оспорити стотине малих и најчешће непобитних закључака какав је овај запис који потписник овог чланка раније није прочитао, а написао га је, немачки дипломата и принц Карл Лихновски (1880-1928): „Када је (руски министар) Сазонов одлучно изјавио да не може толерисати напад на Србију, ми смо одбили британски предлог да посредује, иако је Србија под притиском Русије и Британије, прихватила готово цео ултиматум и лако се могла постићи сагласност о два спорна питања, а гроф Бертолд био спреман да прихвати одговор Србије. На дан 30. јула, када је гроф Бертолд изразио спремност да промени крус, ми смо послали ултиматум у Санкт Петербург.“

Погледајте књигу „Србија у Великом рату 1914-1918“. Она ће обогатити знања оних који о овом периоду знају мало, а чак и онима који знају доста, понудиће понеки нови податак за који ранија историографија или није знала, или га није довољно предано користила.